

LEKTORIRANJE VSEPOVPREK

Joža Repar Lakovič, <http://www2.arnes.si/~jlakov1/>

1. Uvod

Izbira lektorjev je zelo pestra. Na internetu mrgoli oglasov za lektoriranje, prav toliko pa je tudi napak že v njihovih oglasih. Lektorira lahko vsak, ki je zaključil visokošolsko izobraževanje na filozofski fakulteti, na oddelku za slovanske jezike in primerjalno jezikoslovje. Verjamemo, da pozna vsaj biblijo slovenskega pravopisa: Slovenski pravopis, Pravila (zadnja dopolnjena in popravljena izdaja je bila leta 1997). "Lektoriranje" pravopisnih napak pa je pogosto edino opravilo večine lektorjev. S takim načinom dela so avtorji tudi najbolj zadovoljni. Lektor prečrta nekaj vejic, jih malo pripiše, morda popravi veliko začetnico ali zamenja besedni red: premalo za lektoriranje.

2. Jezikovne zvrsti

V slovenskem jeziku obstojajo različne jezikovne zvrsti, ki jih morajo upoštevati že pisci besedil, pri popravljanju pa tudi lektorji. Glavna je delitev na dve veliki skupini: socialne zvrsti in funkcijske zvrsti.

2.1. Socialne zvrsti

Razdeljene so na dva dela: knjižni in neknjižni jezik. Knjižni jezik se deli na zbornega in splošno- ali knjižnopogovornega. Neknjižni jezik pa se deli na zemljepisna narečja, npr. gorenjsko, dolensko ..., in na pokrajinske pogovorne jezike. Nosilec zbornega jezika je jezikovno šolani človek, to je pisec strokovnih besedil, novinar, prevajalec, pisatelj, esejist, pisec raznih besedil v podjetjih in ustanovah. Zborna oblika knjižnega jezika je predvsem pisani jezik. Zborni jezik je funkcijsko najbolj razčlenjen, gotovo bolj kot zemljepisno narečje. Knjižni jezik ima poleg visoke zborne oblike še manj strogo, pogovorno različico, t. j. knjižnopogovorni jezik, ki se navadno samo govori, večinoma brez vnaprej pripravljenega besedila, prosto.

K socialnim zvrstem spadajo tudi interesne govorice z značilnim besedjem, frazeologemi (žargon, sleng, argo).

2.2. Funkcijske zvrsti

Ločimo štiri funkcijske zvrsti: praktičnosporazumevalno, strokovno, publicistično in umetnostno. Funkcijske se imenujejo zato, ker ubesedujejo predmetnost različnih področij človekovega udejstvovanja. Praktičnosporazumevalni jezik uporabljamo v navadnih pogovorih, obvestilih ter v preprostih opisih in pripovedovanjih.

Strokovnih jezikov je več vrst. Poleg praktičnostrokovnega ločimo še znanstveni jezik, med njima pa je poljudnoznanstveni jezik.

3. Kaj mora avtor besedil vedeti o lektoriranju?

3.1. Kratko pojasnilo o jezikovnih zvrsteh sem vrinila v prispevek zato, ker želim avtorje opozoriti, na kaj morajo biti pozorni pri izbiri lektorja. Zelo pomembne so lektorjeve izkušnje. Prav tako vsak lektor ne more lektorirati vsakega besedila. Različne jezikovne zvrsti zahtevajo od lektorja tudi dodatna znanja. Pri strokovnih besedilih mora poznati strokovno izrazje. Pri odkrivanju novega je treba določene stvari na novo poimenovati, prenesti izraze iz tujih jezikov v obliki sposojenk, tujk, citatnih besed ipd. Pisci znanstvenih besedil se izražajo natančno, enopomensko. Zagotovo v takem pisanju ne bomo našli metafor, metonimij, nenavadnega besednega in stavčnega reda, pač pa t. i. nevtralni besedni red. Stavčni vzorci so najtipičnejši, neindividualni, stavčne in povedne zgradbe so ponavadi zapletene.

3.2. Česar si lektor ne more privoščiti v znanstvenem besedilu, si lahko v publicističnem, ki je namenjeno raznovrstnim bralcem. Uporablja se v časopisju, uvodnikih in komentarjih k različnim gospodarskim, političnim in kulturnim dogodkom. Pišejo ga predvsem novinarji. Besedovalni tipi v publicistični zvrsti so predvsem poročevalski, presojevalni, opisni ali navodilni. Nekateri novinarji ne upoštevajo dovolj izobrazbene ravni občinstva, zato pišejo prestrokovno. Strokovnjake preveč natančno povzemajo, ker ne znajo (ali mislijo, da ne smejo) določenega strokovnega ali političnega besedila zapisati tako, da bi ga razumel nepolitik/nestrokovnjak.

3.3. Pri umetnostnih besedilih pa je jezik neomejen. Umetnik lahko uporablja vse zvrstne značilnosti, ki jih kak jezik premore. Nenavadne besedne zveze, besedne novotvorbe, menjavanje umetnostnih stilov, izkoriščanje jezikovnih možnosti ubesedovanja. Pri takih besedilih lahko je lektor lahko svetovalec in popravljaivec pravopisnih napak.

4. Kako naj zdaj avtor izbere lektorja?

Po tej kratki predstavitvi bodo morda pisci lažje izbrali lektorja. Cenovni razpon za eno stran oz. avtorsko polo lektoriranja je zelo velik. Ni vse, kar je poceni, tudi dobro. Če ima avtor vsaj malo časa, naj preveri lektorjeve reference. Žal lektorji še nimajo certifikata o usposobljenosti za lektoriranje in ga zaenkrat nimajo kje dobiti. Morda bi morali o tem razmišljati v okviru lektorskega društva ali na oddelku za slovenski jezik na filozofski fakulteti. Certifikat bi olajšal avtorjem besedil izbiro lektorja. O lektorjih s certifikatom pa bi imeli evidenco, kjer bi lektorje razdelili vsaj v tri skupine: lektorji strokovnih, publicističnih in umetnostnih besedil. Znotraj te grobe razdelitve bi pripravili še podrobnejšo delitev, npr. lektoriranje besedil s področja uprave in zakonodaje, lektoriranje prevodov ipd.

5. Kaj pa jezikovno svetovanje?

Nekateri pisci zelo dobro poznajo slovnična pravila in tudi dobro pišejo. Včasih potrebujejo pomoč pri posameznih izrazih, morda se ne morejo odločiti, kako podrobno naj o čem pišejo, ali je dovolj razumljivo ipd. Zato bi moral biti lektor avtorjev svetovalec že med nastajanjem besedila. Pri predstavitvi dejavnosti poleg lektoriranja nudim tudi jezikovno svetovanje. Pisci

me pogosto pokličejo ali po elektronski pošti pošiljajo vprašanja, izražajo dvome ipd. Seveda pričakujejo hiter in korekten odgovor. Prepričana sem, da lektoriranje ni le šarjenje po tujih besedilih, ampak bolj svetovanje že med pisanjem. Takih "strank" je vedno več. Kadar ne morem takoj odgovoriti, se dogovorimo, do kdaj bom lahko pripravila odgovor, kje ga bom poiskala; pogosto se je treba pogovoriti z določenimi strokovnjaki s posameznih področij, kar velja za strokovna besedila.

Velikokrat se dogaja, da mi avtorji raznih dopisov, obvestil ipd. samo sporočijo okostje, besedilo pa mu vdahnem sama (dopis, ponudba, zapisnik ...).

Jezikovno svetovanje zahteva hitro reagiranje. Na odgovore posameznih komisij, pristojnih za določena jezikovna vprašanja, pa je treba vse predolgo čakati. Besedila pa nastajajo hitro, se hitro spreminjajo, ugasnejo in že spet nastajajo nova in krožijo med nami; in če smo lektorji prepočasni, hkrati z napakami.